

אורחות צדיקים שער הבושה (מס 1)

מ: "הבושה אמרו חכמים" עד "ומכל מידות מגונות".

"הבושה. אמרו חכמים: השכל הוא הבושה והבושה הוא השכל"

הבושה נולדת כתוצאה ממצב מוסרי שמוערך כירוד ושפל על ידי תוכן נעלה ממנו שאינו יכול לדור בכפיפה חת ולכן מתעורר רגש הבושה שדוחק באדם להקיא מתוכו את התוכן הירוד כמו מזון מקולקל שהגוף מתאמץ לדחותו כי הוא עומד בסתירה מוחלטת עם בריאותו. ומי הוא אותו הכח שלאור מתבררת הסלידה הנפשית מהתוכן הירוד? זה השכל והחוכמה שאל מול מנורתם הטהורה לא יכון דבר שקר וכאשר ראיתם הבהירה מגדירה את התוכן השלילי תיכף ומיד מתעורר כח הדוחה שהיא הבושה המייסרת את האדם ומכריחה אותו לסלק מתוכו את הרע. נמצא אם כן ש"השכל הוא הבושה" כיוון שהוא שורשה ומולידה ו"הבושה היא השכל" מכיוון שהוא אביה ומולידה ומבלעדיו לא יתכן רגש יקר זה בנפש האדם שמבלעדיו לא תיתכן תשובה כלל. בושה=שובה. בושה משורש באש ויבש שלרגל ההשקפה העליונה מצד החומה הוא רואה עצמו יבש ומסריח ומזה הוא בוש יבש כאילו מנוגב מכל טובה ביחס לגודל האלוקי ומסריח להורות שלא רק שכמשה מדרגתו אלא אף התליאה כמשפט הרקמות הפגועות שהחיידיקים עושים לסילוקן

"כי על אדם וחווה נאמר ויהיו שניהם עירומים האדם ואשתו ולא יתבוששו ולא היו יודעים הצניעות ולהבחין בין טוב ובין רע"

לא יעלה על הדעת לומר שקודם החטא היתה מדרגת האדם למטה מן ממדרגתו לאחר החטא כלומר שקודם חטא אדם הראשון לא היתה לו חכמה צניעות ובושה ואחריו היו לו כל אלה כי אם כן נמצאת אומר ש"חוטא נשכר" חלילה אלא הכוונה לומר שטרם החטא לא הייתה בושה מכיוון שמדרגת האדם היתה כה גבוהה עד שגם התכנים והמעשיים החומרים הושקפו בעין הנשמה וממילא היו מאוחדים בשורשם ולא היה בהם רע כי הרע הוא תולדת הפירוד. וזה הכוונה שלא ידעו להבחין בין טוב ובין רע כיוון שהרע היה כלול בשורשו ולא נבדל ממנו אבל אחר החטא כבר צריך את אמצעי החוכמה כדי לחזור ולעשות הבדלה זו והרע כבר נתפס כמציאות בפני עצמה שיש להבדילה לרעה על ידי הצניעות והבושת ורק לבסוף תשוב מדרגת ההמתקה כאשר כל יחזור ויוכלל בשורשו העליון

"ולאחר שאכלו מעץ הדעת נאמר ותפקחנה עיני שניהם"

"עץ הדעת" מרמז על הדעת התחתונה עלמא דפירודא וכאשר אכלו מעץ הדעת טוב ורע נסתמה עין העליונה ונפקחו "עיני שניהם" שזה המבט מצד בחינת הריבוי

"וכן כל בעלי חיים זולתי האדם אין להם בושה הואיל ואין להם חוכמה"

עד עתה דיברנו על שתי מדרגות: מדרגת האדם קודם החטא שהרע היה כלול במקורו ולכן לא היה מקום לבושה כלל ומדרגת האדם אחר החטא שהרע נחלק ממקורו ואז אנו משתמשים בחוכמה התחתונה כדי לחזור ולעשות את ההבדלה בין טוב ורע וממילא במצב זה יש מקום לצניעות ובושה וכאן מדבר על מצב החיות שאצלם אין בושת כלל כי אין בהם הארה נשמית כלל אלא נפש בהמית בלבד ולכן לא תיתכן התנוצצות החוכמה כלל שתראה פסול בפעולות החומריות כעירום משגל אכילת האחר וכו... לכן אין להם בושה כלל.

"וכל חכם לב יודע מעלת השכל והחוכמה כי בה יגיע אל אמיתת הדברים"

חוכמת הלב היא שרידיו המבורכים של עץ החיים שענינו חווית עצמות החיים. ומה שנשתייר מזה בפועל אחר חטא האדם הראשון היא חוכמת הלב שמצויה לפי הערך בכל אדם ואדם אבל חוכמת הלב אינה מבטלת את תפקידה של החוכמה ההכרתית אלא הן פועלות יחדיו להוליד את הצניעות והבושה אבל בהעדר ההרגש היקר של חוכמת הלב האדם לא יכיר ערך החוכמה כלל ולא יתן לה

את חשיבותה האמיתית ומה היא? ש"בה יגיע אל אמיתת הדברים" כי בלעדיה האמת חבויה תחת קליפות הרושם החיצוני של המציאות והאמת תהיה נעדרת.

"וגם בה יגיע אל יחוד בוראו ברוך הוא לעבודתו ובה יכול להידמות למלאכים"

יחוד בוראו פירושו לקשר כל הרצונות לרצון העליון ולדעת שאפס זולתו ועל ידי הבושת שיבוש לעשות דבר שהוא היפך רצון ה הזורח בנשמתו ויכול לבטל כל הריבוי אל הראשית שזה עיקר העבודה לקשר כל המציאות אל שורשה וממילא נדמה אז למלאכים שאין להם אלא רצון בוראם ואין להם שם פרטי אלא שמותיהם על פי שליחותם.

"וכיון שמעלת החוכמה גדולה כל כך צריכה שתהא חברתה הדומה לה שהיא מידת הבושה קרובה לה"

כיוון שהחוכמה והבושה הן שתי צדדים של אותו המטבע כנל ש"השכל הוא הבושה והבושה היא השכל" הבושה צריכה להתגדל בנפש כפי ערך החוכמה שקדמה לה. וזה הוא גם מדד לחוכמת אמת כאשר תולדתה היא הבושת ואם אדם טוען לחוכמה אבל לא נראה בו בושת זהו אות ומופת שגם חוכמה אין לו (והיינו החוכמה הנולדת מחוכמת הלב והחוכמה הנלמדת..)

"וראיה- שלא ראית ביישן חסר דעת ולא דעתן בלי בושה"

כמו "ותט האתון..." ולמה נטתה? כי ראתה את המלאך עומד בדרכה! כלומר אותה ראה פלאית היא שגרמה לה לנטות אבל בלא ראיית המלאך לא תנטה וכן האדם אם הוא בוש סימן הוא שרואה סיבה לבושתו ומה רואה? את מעלת נשמתו האומרת לו בקול: "עירום אתה!" ולכן הוא מתבייש. אבל מי שאינו מתבייש במעשה רע שעושה סימן שהוא עיוור וסומא בפני האמת ולכן אין הוא שומע תוכחה ויכול להמשיך במעשיו הרעים מבלי מפריע ומבלי שליבו יכה אותו.

"ועל כן ראוי לכל אדם"

ראוי אין כוונתו המלצה טובה אלא קביעת ההתאמה יסודית של הבושת למדרגת האדם באשר הוא אדם נברא בצלם אף שירד ממדרגתו עקב חטא הקדמוני ושאר חטאים אבל עדין מעלתו מתנוצצת בתוכו ומתוכו ולכן חובתו לאחוז במידה זו של הבושה.

"...להשתדל ולהתנהג במידה החשובה הזאת להתחכם לה עד שתהא קבועה בנפשו ויגביר אותה על כל טבעיו"

ההשתדלות היא המאבק כבאונקלוס על הפסוק "...ויאבק עימו איש..". שפירש "ואישתדיל עמיה גברא" והכוונה שצריך מאמץ גדול כדי להגיע אל אותו מבט פנימי מפוכח בעין החוכמה עד שתציג לפניו את הוד רוחניותו שמפניה יתבייש. והמאבק יש בו שתי משמעויות כברשי שם" אבק שמעלים ברגליהם מתוקף המאבק ואביק=התקשרות. כלומר שבהתחלת ההתרגלות אל הבושת מורגשת יותר תכונת המאבק כפשוטו וזה ענין האבק שעולה מרגלי הנאבקים ועוצמת הניגוד שביניהם אבל אט אט צומחת תולדת המאבק שהיא ההתקשרות שבין הגוף לנשמה. וזה רמוז בדבריו "להשתדל ולהתנהג" כלומר בתחילה יקשה עליו בשלב ההשתדלות והתרגלות הנהגה ואז יעלה למעלת ההתחכמות שכבר תציג לו הוד רוחניותו הפנימית כנל והבושה כבר תעלה בו מאליה כאשר אחר הפתילה ולבסוף תהא כבר קבועה בנפשו ותגבר על כל טבעיו שהיו עד עתה כ"עבדים המתפרצים לפני אדוניהם".

"ותהיה בעיניו חשובה משאר מידותיו כי בה יגיע אל רב המעלות וימנע מעבירות ומכל מידות מגונות"

כיוון שהבושה היא תולדה של הצפייה העליונה באור החוכמה ממילא הסתכלות זו תוליד בו רצון טוב חזק וטהור ומכוחו ירדוף את הטוב וימנע מן הרע.